

УДК 378.4:37.091.12:005.963

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-276-280

ГОРОХІВСЬКА Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціального управління,
Національний університет «Львівська політехніка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ФОРМИ РОЗВИТКУ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті представлено теоретичний аналіз зарубіжного досвіду підвищення кваліфікації викладачів вищої школи у науково-освітньому просторі провідних країн – Великої Британії, Німеччини, Франції, Канади. Підкреслено особливу роль системи післядипломної педагогічної освіти у розвитку професійно-педагогічної компетентності, яку визначено як інтегральну професійно-особистісну характеристику педагога.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність, викладач вищої школи, професійний розвиток, система підвищення кваліфікації, педагогічна освіта, Велика Британія, Німеччина, Франція, Канада.

Постановка проблеми. Процес інтеграції вищої національної освіти України у європейський та світовий освітній простір засвідчує зростання вимог до потенціалу сучасного викладача вищої школи, ключовими якими стають високий рівень професіоналізму, конкурентоспроможність, постійне професійне зростання, активна робота на рівні світових стандартів. Успішність реалізації цього завдання багато в чому залежить від якості підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. За цієї умови особливий інтерес викликає вивчення та врахування зразків зарубіжного досвіду системи післядипломної педагогічної освіти викладачів, визначальним фактором ефективності якої виступає професійно-педагогічна компетентність освітян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить поглиблення науково-педагогічної уваги до проблеми вивчення особливостей зарубіжного досвіду з пошуку шляхів професійного розвитку працюючих педагогів. Так, у працях вітчизняних дослідників знайшли своє відображення: теоретичні засади професійного розвитку викладачів західноєвропейських країн (Н. Авшенюк, Л. Дяченко, О. Овчарук, О. Огієнко, Л. Пуховська та ін.); проблеми професійно-педагогічної підготовки освітян у Великій Британії (Д. Медведовська, О. Чорна, Н. Яцишина, С. Синенко та ін.); особливості системи педагогічної освіти у Франції (Л. Гранюк, К. Корсак, В. Лашихіна, Т. Левченко, Н. Постригач та ін.); питання організації системи вищої педагогічної освіти в Німеччині (В. Базова, І. Бойчевська, В. Гладуш, Л. Дяченко, Т. Кристопчук та ін.); системи професійно-педагогічного становлення працівників освіти Канади (Г. Воронка, Р. Гуревич, Н. Муқан та ін.). Водночас проблемі вивчення зарубіжного досвіду організації професійного розвитку викладачів у системі післядипломної освіти розвинених країн присвячені праці С. Катунської, Г. Капосльза, Н. Клясена, В. Олійника, С. Синенка та ін.

Разом з тим у працях зарубіжних європейських науковців досліджуються проблеми: професійно-педагогічного розвитку педагогів (J. Buitink, K. Collins, W. Hutmacher, E. Karweti, M. Mulder, S. N. Oja, A. Richard, T. Weigel та ін.); зростання потенціалу викладача у сучасному закладі вищої освіти, підвищення рівня необхідної професійно-педагогічної компетентності (J. Winterton, F. Delamare-Le Deist, D. McClelland, J. Raven, E. Stringfellow, L. Holmes та ін.). Проте, при безумовній важливості означених досліджень, вивчення та врахування зразків зарубіжного досвіду підвищення кваліфікації викладачів вищої школи як форми розвитку їх професійно-педагогічної компетентності потребує більшої уваги.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу зарубіжного досвіду підвищення кваліфікації викладачів вищої школи (Великої Британії, Німеччини, Франції, Канади) як форми розвитку їх професійно-педагогічної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду зарубіжних країн є однією з важливих умов успішної реалізації завдань, що стоять перед вищою національною освітою України, системою підвищення кваліфікації викладачів. Значний інтерес в цьому плані представляють

Велика Британія, Німеччина, Франція, Канада ті інші розвинені країни, в яких модернізація системи підвищення кваліфікації виступає одним із пріоритетних напрямів державної політики і забезпечує розвиток різнобічної, творчої індивідуальності фахівців. Водночас дослідження, присвячені пошуку та аналізу факторів, що впливають на якість вищої освіти, переконливо доводять, що одним із таких факторів виступає професійно-педагогічна компетентність викладачів, успішний розвиток якої забезпечує система післядипломної педагогічної освіти.

Сьогодні в зарубіжних країнах середовище системи підвищення кваліфікації складають наступні структурні елементи: окремі типи і види освітніх закладів та елементи взаємозв'язку між ними; форми навчання, що відповідають віку слухачів; освітні технології, методи, форми стимулювання, контролю і заохочення осіб, які залучені до системи. Так, система післядипломної освіти працюючих педагогів у Великій Британії зосереджена на двох основних напрямках – удосконаленні наявних умінь і навичок педагогів та формуванні на основі додаткових отриманих знань нових умінь і навичок. При цьому відбір методів викладання залежить від мети перепідготовки або післядипломної освіти. Типологія методів передбачає використання як загальноприйнятих (лекції, дистанційне навчання, групові дискусії), так і спеціальних педагогічних прийомів, які включають окремі методики [5].

У структурі Британського Відкритого університету з метою підвищення рівня професійної компетентності викладачів останнім часом спостерігається процес активного впровадження моделі онлайн-навчання (on-line learning), яке спрямоване на широке використання глобальних і локальних комп'ютерних мереж [5]. Інтерактивні контакти дозволяють викладачам в режимі он-лайн отримувати необхідні консультації щодо важливих питань педагогічної практики. Так, на активному використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) побудовані три типи курсів: веб-підсилені (Web-enhanced) курси, які передбачають можливість вільного доступу до електронних послуг і необов'язкове перебування викладача у он-лайн режимі; веб-фокусовані (Web-focused) курси, що передбачають застосування ІКТ в якості обов'язкового елемента навчальної програми підвищення кваліфікації викладача; веб-інтенсивні (Webintensive) курси, в яких навчальний процес у повному об'ємі відбувається в режимі он-лайн. Згадані форми підвищення кваліфікаційного рівня викладачів на сьогодні залишаються одними з найпопулярніших у закладах вищої освіти Великої Британії.

Звертаючись до досвіду розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у Великій Британії, варто зазначити, що при її визначенні увага зосереджується на властивостях самої педагогічної діяльності, а не на особистісних характеристиках викладача [9]. Враховуючи той факт, що діяльність викладацького складу регламентується професійними стандартами, у Великій Британії Академією вищої освіти спільно з університетами було затверджено Національну рамку професійних стандартів для викладачів вищої освіти (2011 р.). Вона передбачає три виміри якісного розвитку професійно-педагогічної компетентності сучасного викладача: сферу його діяльності, основні знання, професійні цінності з відповідними дескрипторами. До таких дескрипторів професійних цінностей віднесено наступні: повага до кожного студента; сприяння студентів у здобутті вищої освіти; використання фактичних даних результатів досліджень з викладання та постійного професійного розвитку викладача; розуміння викладачем контексту вищої освіти, застосування професійної практики [3].

У Німеччині розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів забезпечує система післядипломної педагогічної освіти, яка має багаторівневий, розгалужений характер та складається із двох провідних напрямів. Перший напрям – підвищення кваліфікації педагогів («Lehrerfortbildung») – спрямований на підвищення професійної компетентності викладачів до впровадження інновацій в освітній процес, застосування сучасних методів навчання і виховання, збагачення знань та практичних умінь з педагогіки, методики викладання дисциплін, психології тощо. Другий напрям – додаткова підготовка педагогів («Lehrerweiterbildung») – передбачає отримання нової або розширення базової професійної кваліфікації [2]. Цей процес ґрунтується на принципах модульності, раціональної організації навчального процесу, міждисциплінарності та рефлексивності.

До форм підвищення професійно-педагогічної компетентності працюючих викладачів у Німеччині відносяться курси підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти, семінари, конференції [7]. Існує певна система вимог до їх проведення: заняття мають бути короткотерміновими; проводитись недалеко від місця проживання і праці педагогів; проблеми, які

розглядаються під час навчання, повинні визначатись актуальністю саме для того вищого закладу освіти, в якому працює викладач; зміст занять має бути спланований з урахуванням побажань самих слухачів і спрямований на вирішення нагальних педагогічних проблем. Слід зазначити, що дотримання тенденцій міждисциплінарності і максимально можливе узгодження нормативних та варіативних курсів є загально визначеними вимогами у практиці підвищення кваліфікації викладачів вищої школи Німеччини. Так, в Гамбурзькому, Гейдельберзькому, Гетингенському, Оснабрукському та Рурському університетах залежно від суспільних, наукових чинників, інших локальних умов визначається рівень необхідної професійної підготовки викладачів, аналізується доцільність впровадження нормативних та варіативних курсів перепідготовки, перспективних методик навчання й інтегрованих програм у післядипломній освіті. При цьому важливе значення для підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності викладачів набуває використання таких інноваційних методів навчання, як моделювання ситуацій, тренінг, кейс-метод, метод проєктів, «ментальні карти» тощо [6].

Розробка та впровадження на національному рівні кваліфікаційних стандартів на основі єдиних вимог до професійної підготовки педагогів усіх рівнів характерна для французької педагогічної освіти. Водночас складовою системи професійної перепідготовки викладачів вищої школи Франції є післядипломна педагогічна освіта, яка у своєму розвитку пройшла декілька етапів. Так, з 1982 р. в результаті державної політики уряду Французької Республіки в кожній академії з метою перепідготовки педагогічних кадрів для національної системи освіти створювалась мережа нових закладів – MAFPEN (Les Missions Académiques de Formation des personnels de l'Éducation Nationale) [8]. Основним завданням, яке покладалось на функціонування даних установ, був аналіз сучасних потреб закладів освіти з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шляхом вивчення можливого потенціалу та ресурсів самих академій.

При цьому перевагами післядипломного професійного навчання викладачів ЗВО Франції можна означити збільшення відсотку доступності нових вищих посад, які передбачають більш високу кваліфікацію; допомогу у виконанні функціональних обов'язків на високому професійному рівні; підготовку до адміністративних конкурсів; адаптацію викладача до впровадження нових навчальних методів і технік у освітній процес вищої школи; сприяння удосконаленню старих та набуттю нових знань, спрямованих на особистісне й професійне зростання викладача.

Беручи за основу професійного розвитку викладача принцип «освіта педагога – процес, що триває впродовж життя», система педагогічної освіти Канади базується на професійно-педагогічній компетентності, переході від педагогічної освіти до педагогічної діяльності, інтеграції теорії і практики, розумінні полікультурності освітнього середовища [4]. Враховуючи розроблену у 1997 р. з ініціативи експертів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і за участю Національного центру освітньої статистики США й Канади програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади», канадські дослідники (E. Gillese, M. Lennon, P. Mercer, H. Murray, M. Robinson та ін.) професійно-педагогічну компетентність викладача визначають не тільки як знання свого предмету (змістовна компетентність), а й педагогічні знання та уміння, до яких входять вибір ефективних методів викладання матеріалу, комунікативність, забезпечення можливості для практики й зворотного зв'язку, вміння працювати з різними студентами [10]. Разом з тим, окрема увага приділяється особливостям професійно-педагогічної компетентності педагогічних працівників: виокремленню педагогічних завдань відповідно до предмету викладання; конкретизації мети навчання з фахових дисциплін; використанню різноманітних видів і методів навчального контролю; здатностям планувати, організувати та контролювати освітній процес і власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату.

Стандарт якості викладання у Канаді (Teaching Quality Standard) зобов'язує кожного педагогічного працівника розробляти план індивідуального професійного розвитку. Одним з шляхів такого розвитку для канадських викладачів виступає підвищення кваліфікації спрямоване на забезпечення відповідності рівня професійно-педагогічної компетентності державним стандартам (Департаментів/міністерств освіти провінцій).

Враховуючи той факт, що проблеми освіти в Канаді належать до сфери виняткової юрисдикції десяти провінцій, питаннями підвищення кваліфікації педагогічних працівників займаються різноманітні заклади: університети (за програмами бакалавра, магістра, доктора

освіти, сертифікації працівників освіти); департаменти освіти (управління розвитком національної політики в освітній галузі); регіональні центри освіти (аналіз сучасного стану педагогічної професії); шкільні ради (дні добровільного і обов'язкового професійного розвитку); волонтерські предметні асоціації; спілки вчителів; приватні постачальники послуг професійно-педагогічного розвитку [4, с. 227-230].

Продовженням професійної педагогічної освіти для викладачів шкіл та ЗВО на факультетах освіти університетів є напрям підготовки «Освіта дорослих». Він передбачає рік стаціонарного навчання об'ємом у 30 кредитів курсів педагогічного і непедагогічного напрямку. Так, курси педагогічного напрямку (24 кредити) розраховані на вивчення проблем розвитку освіти дорослих, управління навчальним процесом дорослих, психології діяльності та освіти педагогів, педагогічну практику тощо. Непедагогічні курси (6 кредитів) – на вивчення етики та права педагогічної діяльності.

Заклади післядипломної педагогічної освіти Канади, як складові системи підвищення кваліфікації та перепідготовки дипломованих спеціалістів, пропонують цілий спектр форм навчання: навчальні курси підвищення кваліфікації, інтерактивне навчання в малих групах, пункти дистанційної освіти тощо [1]. Так, прикладом того, що в Канаді для розвитку професійно-педагогічної компетентності і вирішення професійних потреб педагогів застосовуються засоби дистанційної освіти слугує Віртуальний центр вчителів (Virtual Teacher Centre), створений у 2001 р. спільним рішенням педагогічного факультету Меморіального університету (Memorial University), Асоціації вчителів Ньюфаундленду й Лабрадору (Newfoundland and Labrador Teachers' Association), Департаменту освіти, Лабрадурського шкільного округу та Центру дистанційного навчання та інновацій (CDLI). Його мета – професійний розвиток педагога за власним графіком навчання.

Підвищенню фахового рівня викладачів вищої школи Канади сприяє використання в закладах післядипломної педагогічної освіти різноманітних методів навчання, серед яких – рольові та ділові ігри, тренінги, діалого-дискусійні методи, проектна діяльність, метод кейсів тощо [1].

Висновки. Проведений теоретичний аналіз зарубіжного досвіду підвищення кваліфікації викладачів вищої школи (Великої Британії, Німеччини, Франції, Канади) надає підстави засвідчити чітку спрямованість державної політики цих країн на розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів; існування нормативно-правового підґрунтя для забезпечення підтримки та інтегрованості професійного розвитку педагогів; високий рівень організаційно-методичного забезпечення програм професійного розвитку освітян з чіткими орієнтирами та результатами реалізації. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні досвіду формування професійно-педагогічної компетентності викладачів Японії та Китаю.

Список використаних джерел

1. Воронка Г. Додипломна і післядипломна освіта в Канаді та Великій Британії: плюралізм навчально-освітнього процесу. Вища школа. 2005. №4. С. 56–60.
2. Гладуш В. А. Особливості післядипломної освіти педагогів спеціальних навчально-виховних закладів у розвинених країнах Європи. Актуальні питання колекційної освіти. 2012. Вип. 3. С. 46–55.
3. Медведовська Д. О. Основні критерії якості вищої освіти: досвід Великої Британії. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2016. № 4 (58). С.48–55.
4. Мукан Н. Система неперервної професійної освіти педагогів Канади: інституції та їхня діяльність. Вісник Львівського університету. Серія: педагогічна. 2007. Вип. 22. С. 227–231.
5. Чорна О. Сучасні тенденції підготовки та підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ (на прикладі відповідного досвіду Великої Британії). Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, 2010. Вип. 88. С. 273–276.
6. Baue K.-O., Brindt S., Kopka A. Pädagogische Professionalität und Lehrerarbeit. Weinheim und München, 2006. 134 s.
7. Die besten Hochschulen in Deutschland. Stern. 2001. Heft 17. S. 57–68.
8. Evolution du dispositif de formation continue des enseignants du des conseillers principaux d'éducation. URL: <http://eduscol.education.fr/D0031/FXNREF03.htm>.
9. Oja S.N. Perspectives on Teacher Professional Development. London, 2009. P. 119-154.
10. Murray H., Gillese E., Lennon M., Mercer P., Robinson M. Ethical Principles in University Teaching. Society for Teaching and Learning in Higher Education. 1996. 386 p.

References

1. Voronka, H. (2005). *Dodyplomna i pislidyplomna osvita v Kanadi ta Velykii Brytanii: pliuralizm navchalno-osvitnogo protsesu [Higher education and postgraduate education in Canada and UK]*. *Vyshcha shkola*, 4, 56-60 [in Ukrainian].
2. Hladush, V.A. (2012). *Osoblyvosti pislidyplomnoi osvity pedahohiv spetsialnykh navchalno-vykhovnykh zakladiv u rozvynenykh krainakh Yevropy [Peculiarities of postgraduate education of teachers of special educational institutions in the leading countries of Europe]*. *Aktualni pytannia kolektsiinoi osvity*, 3, 46-55 [in Ukrainian].
3. Medvedovska, D.O. (2016). *Osnovni kryterii yakosti vyshchoi osvity: dosvid Velykoi Brytanii [The main criteria for the quality of higher education: Great Britain experience]*. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innivatsiini tekhnolohii*, 4 (58), 48-55 [in Ukrainian].
4. Mukan, N. (2007). *Systema neperervnoi profesiinoi osvity pedahohiv Kanady: instytutsii ta ikhnia diialnist [Continuing education system for Canadian teachers: institutions and activities]*. *Visnyk Lvivskoho universitetu. Seriia: Pedahohichna*, 22, 227-231 [in Ukrainian].
5. Chorna, O. (2010). *Suchasni tendentsii pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv VNZ (na prykladi dosvidu Velykoi Brytanii) [Modern trends in the preparation and organizing advanced training for lecturers (on the example of the Great Britain experience)]*. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky*, 88, 273-276 [in Ukrainian].
6. Bauer, K.-O., Brindt, S. & Kopka, A. (2006). *Pädagogische Professionalität und Lehrarbeit*. Weinheim und München [in German].
7. *Die besten Hochschulen in Deutschland* (2001). *Stern*, 17, 57-68 [in German].
8. *Evolution du dispositif de formation continue des enseignants du des conseillers principaux d'éducation*. Retrieved from <http://eduscol.education.fr/D0031/FXNREF03.htm>. [in French].
9. Oja, S.N. (2009). *Perspectives on Teacher Professional Development*. London [in English].
10. Murray, H., Gillese, E., Lennon, M., Mercer, P. & Robinson, M. (1996). *Ethical Principles in University Teaching*. Society for Teaching and Learning in Higher Education [in English].

HOROKHIVSKA Tetyana, The Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D), Associate Professor, Associate Professor of Pedagogics and Social Management Department, Lviv Polytechnic National University.

FOREIGN EXPERIENCE IN ORGANIZING ADVANCED TRAINING FOR LECTURERS AS A FORM OF DEVELOPMENT OF THEIR PROFESSIONAL PEDAGOGICAL COMPETENCY

Abstract. *The article presents theoretical analysis of the experience in organizing advanced training for lecturers in the scientific and educational space of developed countries, including the UK, Germany, France, and Canada. The research pays specific attention to a special role of postgraduate education of practising lecturers in the development of their professional pedagogical competency, which is defined as an integral professional personal characteristic of the educator and includes theoretical and practical readiness to perform professional functions, as well as the subjective features of personality ensuring the effectiveness of the pedagogical activity. It is proved that there is no single approach to understanding the essence, ways, forms and methods of advanced training for lecturers in developed countries. It is noted that the British system of advanced training for lecturers focuses on two main areas, namely improving the existing abilities and skills of educators and developing some new abilities and skills based on the additionally acquired knowledge. In Germany, the development of professional pedagogical competency in lecturers is ensured by the system of postgraduate teacher education, which consists of two main areas such as advanced training and additional training of educators. The article also specifies the characteristics of the French system of postgraduate teacher education for lecturers, which is part of the system of professional retraining. It is clarified that the Canadian institutions of postgraduate teacher education operate as the elements of the system of advanced training and retraining of graduates and aim to ensure the compliance of their level of professional pedagogical competency with state standards. The conducted analysis of the experience in organizing advanced training for lecturers in developed countries proves a clear orientation of their state policy towards the development of lecturers' capacities; the existence of legal framework and provisions to support and integrate professional development of educators; the high level of organizational and methodological support for various forms and programmes of advanced training for lecturers with clear goals and learning outcomes.*

Key words: *professional and pedagogical competency, teacher of higher educational establishment, professional development, system of training, teacher education, UK, Germany, France, Canada.*

Одержано редакцією: 26.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 16.03.2019 р.